

PRESENTACIÓ

En el 40è aniversari de l'aparició de la revista gràfica *Butifarra*, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, amb la col·laboració de l'Associació Tantatinta, vol dedicar una Jornada a la reflexió sobre la historieta crítica en el context social i polític de la Transició.

La revista va sorgir de la mà d'un jove equip de professionals del còmic, dibuixants, guionistes i periodistes convençuts que el llenguatge de la historieta anava molt més enllà de la simple distracció, i que era portador d'enormes possibilitats pedagògiques i d'informació al servei d'un nou model de ciutat i de societat més justos i democràtics.

L'Equip Butifarra i la seva revista van establir una especial aliança amb les associacions de veïns i veïnes i altres entitats dels barris de Barcelona i de la seva àrea metropolitana. La revista i l'equip que li donava nom es van convertir en receptors i transmissors de les notícies i les reivindicacions veïnals.

A més a més, durant totes les èpoques de la publicació van aparèixer edicions monogràfiques dedicades a temes ciutadans de l'actualitat de cada moment: l'Esquerra de l'Eixample, la campanya per la gratuïtat del Quart Cinturó, la rehabilitació dels quarts de casa de la Barceloneta, o la recuperació de l'espai públic de places i carrers, reflectida en multitud de cartells i auques populars.

En aquest context i per aprofundir en el seu estudi i coneixement, l'AHCB, que és actualment dipositari de bona part dels dibuixos originals publicats en el seu moment a la revista *Butifarra*, i que han passat a formar part dels fons i col·leccions de dibuixos vinculats a l'humor gràfic de diferents èpoques, ha volgut organitzar la Jornada *Butifarra. Més que un tebeo dels barris (1975-1987)*.

PROGRAMA

MATÍ

- 09.00 h Inauguració de la Jornada
- 09.30 h **PRIMERES PASSES DE LA HISTORIETA PER A ADULTS**
Antoni Guiral, investigador de la historieta
- 10.00 h **L'HUMOR GRÀFIC A LA TRANSICIÓ A BARCELONA: *EL PAPUS, POR FAVOR, MATA RATOS...***
Pepe Gálvez, crític de la historieta
- 10.30 h **EL CONTEXT SOCIAL I POLÍTIC DE 1975 I EL NAIXEMENT DE *BUTIFARRA!***
Carles Prieto, president de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona-FAVB al 1976
- 11.00 h **Debat**
- 11.30 h **Pausa**
- 12.00 h **HISTÒRIA DE *BUTIFARRA!*: GÈNESI I EVOLUCIÓ**
Alfons López, fundador de Butifarra!
- 12.45 h ***BUTIFARRA!* EN LOS BARRIOS**
Andrés Naya, dirigent de la FAVB
- 13.15 h **ALTERNATIVES AUTOGESTIONÀRIES A LA HISTORIETA: *TIO VIVO, BUTIFARRA!, EL ROLLO ENMASCARADO, TROCHA-TROYA, RAMBLA, NOSOTROS SOMOS LOS MUERTOS, ORGULLO Y SATISFACCIÓN***
Lluís Recasens, *L'Avi*, i Albert Monteys, autors d'historieta
- 13.45 h **Debat**

TARDA

- 16.30 h **INFLUÈNCIES ESTILÍSTIQUES GRÀFIQUES A *BUTIFARRA!***
Josep Rom, Universitat Ramon Llull
- 17.00 h Taula Rodona
40 ANYS DE *BUTIFARRA!*
Antonio Martín, Miguel Gallardo, Carlos Azagra, Mari Carmen Vila i Lluís Recasens, *L'Avi*
Modera Alfons López
- 18.30 h **Cloenda**

RESUMS DE LES PONÈNCIES

PRIMERES PASSES DE LA HISTORIETA PER A ADULTS

Antoni Guiral, investigador de la historieta

Consti que d'histories per a adults n'hi ha des de les que va fer el suís Rodolphe Töpffer (1799-1846), que va començar a escriure i dibuixar històries en vinyetes el 1827.

L'any 1959, a França, apareix una revista d'histories amb unes propostes que no amagaven que els lectors joves volien alguna cosa més que aventures "de bons i dolents". *Pilote* va publicar sèries com *Asterix* (Goscinny i Uderzo, 1959), *Barbarroja* (Charlier i Hubinon, 1959) o *Michel Tanguy* (Charlier i Uderzo, 1959); o sigui, una aproximació a la revisió del món actual mitjançant un heroi gal del segle I aC i dues reinterpretacions en clau més "moderna" i per tant més "de relectura" del gènere d'aventures.

La revista mensual mes cínica que satírica *Hara-Kiri*, apareguda el 1960, va assolir histories marcadament àcides d'autors com Fred, Reiser, Cabu o Wolinski. Poc després, l'any 1962 la revista francesa d'erotisme *soft V-Magazine* va començar a publicar *Barbarella* (Jean-Claude Forest, 1962). Entre 1963 i 1967, *Pilote* va publicar un western cru, violent i realista (*Blueberry*, de Charlier y Jean Giraud, 1963), una saga quotidiana amb un protagonista jove, idealista i irreverent (*Le grand Duduche*, de Cabu, 1963) i una crònica de política-ficció (*Valerian*, Pierre Christin y Jean-Claude Mèzières, 1967).

El 1965 comença a publicar-se a Itàlia *Linus*, revista que barreja estudis crítics sobre còmics amb histories per a adults de la premsa nord-americana, però també amb nou material d'autors italians. Hugo Pratt comença el 1967 a publicar a la revista *Sgt. Kirk* les aventures d'un tal Corto Maltés.

Còmics per adults a Espanya?

L'any 1968, l'editorial Íbero Mundial de Ediciones va encendre la metxa del còmic per a adults a casa nostra, publicant *Delta 99* (amb sèries de producció autòctona creades per a l'estranger) i *Dossier Negro* (una revista de terror sobretot amb material nord-americà, per a adults, tot i que censurat). El mateix 1968, Núria Pompeia (1931) publica a la revista *Triunfo* la sèrie *Metamorfosis*, clarament pensada per a lectors majors d'edat. Un altre autor pioner en la historieta per a adults a casa nostra, Enric Sió (1942-1998), ja havia començat a desenvolupar les possibilitats d'un còmic diferent amb la faula de política-ficció *Lavina 2016, o la guerra dels poetes* (guió d'Emili Teixidor, publicada a *Orifloma* entre 1967 i 1968).

Qui realment va assentar a casa nostre aquests tipus de còmics, imitant d'alguna manera l'efecte *Pilote* a França, fou al 1970 el mensual *Trinca*. Publicada per Editorial Doncel, propietat de la Delegació Nacional de Juventudes, va concebre un tebeo només amb obres originals d'autors espanyols, de gran qualitat tant tècnica com de continguts.

Poc després va aparèixer un petit espai per a còmics més de caire polític i social, bàsicament il·legals. En aquest entorn, el grup El Cubri va començar l'any 1972 a publicar en revistes clandestines els seus primers còmics, que reflexionaven sobre la situació social i política del nostre país. Un any després, va esclatar el *comix underground* nacional amb les revistes publicades sota el peu editorial d'El Rollo Enmascarado (1973-1975). També el 1973 apareix el setmanari satíric (i neurastènic) *El Papsu*, que pega molt fort amb les seves crítiques a nivell social i polític.

L'any 1975, fruit de la unió de joves creadors amb una certa experiència editorial, va néixer la revista *Butifarra!*, però aquesta és una altra història que explicaran altres.

Coberta del primer número de *Trinca* (1970), d'Antonio Hernández Palacios. *Trinca* va ser la revista que va obrir una escletxa molt clara per a l'aparició de la historieta per a adults a casa nostre.

L'HUMOR GRÀFIC A LA TRANSICIÓ A BARCELONA: *EL PAPUS*, *POR FAVOR*, *MATA RATOS*...

Pepe Gálvez, crític de la historieta

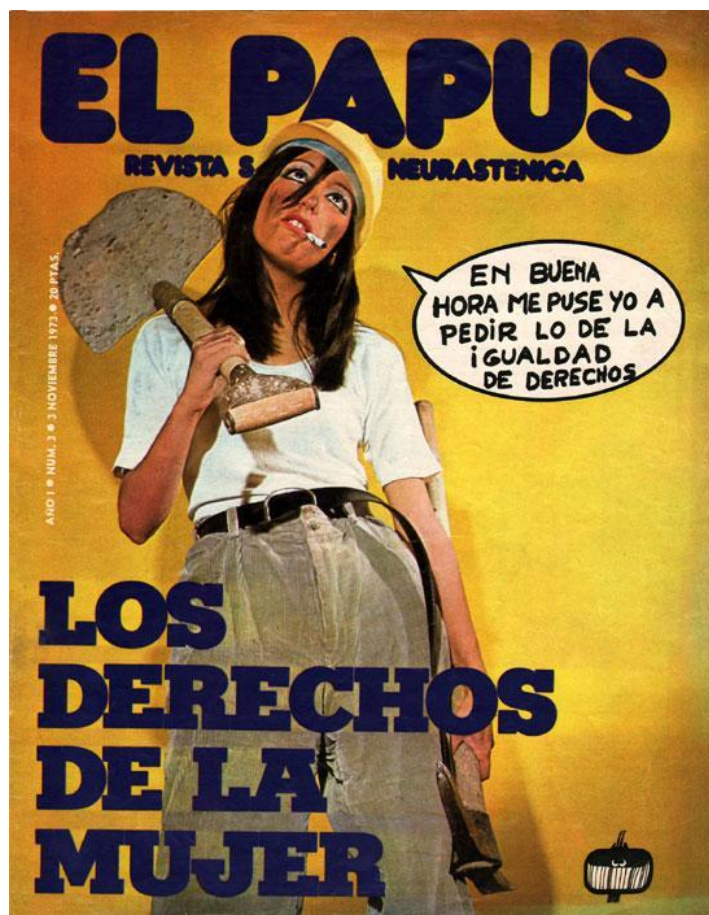
L'humor gràfic va ser un dels elements més destacats de la cultura popular als anys finals de la dictadura franquista, com ho evidencien l'alt nombre de publicacions, la seva popularitat i també la censura, segrestos i sancions que van patir. L'humor gràfic comptava amb els avantatges de la reacció immediata en l'anàlisi i crítica de les situacions i la contundència i ràpida comunicació del missatge. Però tot i això, a més a més va ser necessari el factor humà: la renovació generacional i la voluntat d'assumir riscos d'una munió d'autors i d'alguna autora, perquè tot sia dit, l'humor gràfic era i encara és un terreny molt majoritàriament masculí.

Mata Ratos, va aparèixer el 17 de maig de 1965. Va viure varies etapes i sota la direcció primer de Carlos Conti i, després, de Tom va aconseguir un bon nivell de qualitat però insuficient de vendes per als propietaris, que la van tancar.

Barrabás, revista d'humor gràfic sobre el món de l'esport i molt especialment sobre el futbol, va ser publicada a Barcelona des de 1973 a 1977.

El Papus va néixer el 20 de octubre de 1973 i va perllongar la seva vida durant 14 anys, en els que aparegueren 596 números entre ordinaris i especials. El tipus d'humor d'*El Papus* s'identifica amb la ironia corrosiva, a la frontera del cinisme de vegades, i amb un grafisme senzill i estripat que volia reflectir la lletjor de les situacions satiritzades. La història d'*El Papus* està senyalada per les seves topades amb la censura, amb segrestos de l'edició, expedients administratius, la suspensió per dos cops de la revista, durant quatre mesos. Fins l'any 1978 va comptabilitzar 157 judicis i aquests van continuar fins i tot quan arribaren al govern els socialistes. Va patir un atemptat amb bomba el 20 de setembre de 1977 que va deixar un mort i 17 ferits.

El primer número de *Por Favor* va aparèixer el 4 de març de 1974. Va ser una revista nucleada al voltant de Vázquez Montalbán i Jaume Perich, de contingut clarament polític, molt lligat a l'actualitat. El seu posicionament d'esquerres sense adscripció partidista, li va atreure sancions, suspensions, segrestos (números 18, 35, 55, 71, 72...) i expedients. Aquesta problemàtica unida segurament a com es va resoldre la transició, van fer que la vida de *Por Favor* no passés de 1978.

EL PAPUS. Any I, núm. 3. 3 de novembre de 1973

EL CONTEXT SOCIAL I POLÍTIC DE 1975 I EL NAIXEMENT DE *BUTIFARRA!*

Carles Prieto, president de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona-FAVB al 1976

L'equip "Butifarra" apareix quan acaba de fer-se la revolta dels clavells a Portugal i la caiguda de Nixon als EEUU. Al nostre país, presó per a CCOO i l'Assemblea de Catalunya; la voladura de Carrero Blanco per part d'ETA, i l'assassinat de Puig Antich a mans de la "justícia" franquista.

L'any 1975 mor Franco, puja el rei Joan Carles I, i la fi de la guerra del Vietnam.

Alhora, aquest grup de joves progres, informats, preocupats, comunicadors, que dibuixen bé, alguns molt bé, es volen menjar el món, més ben dit, volen salvar-lo.

Això passa a Barcelona i el seu entorn, en uns moments en què la societat entra en un procés de desenvolupament econòmic, als finals del franquisme.

A Barcelona i als seus entorns la situació és de gran ebullició. Encara hi ha grans barris de barraques, zones d'autoconstrucció, i grans barris de blocs, alguns de protecció oficial, com els de l'*Obra Sindical del Hogar* i del Patronat Municipal de l'Habitatge, i altres d'iniciativa privada, com els casos de Bellvitge, Sant Ildefons, o les Palmeres, amb greus deficiències constructives (aluminosi) i sense els mínims elements d'urbanització.

Apareix la ciutat com a matèria primera per als grans negocis especulatius: cal revaloritzar el sòl i crear infraestructures per al vehicle privat. Les ciutats es fan molt complicades, la massificació és molt gran, no hi ha espais lliures ni equipaments, i arriba el col·lapse.

Amb tot això, els moviments socials populars apareixen de mica en mica. Malgrat les condicions de manca de llibertats polítiques, als barris i a les fàbriques, surten organitzacions de tipus sindical, cultural, recreatiu, esportiu, excursionista, religiós... que, a poc a poc, van produint una llavor de reflexió, pensament, resistència i lluita.

Aviat, comencen a aparèixer les associacions de veïns, organitzacions de la gent als barris, amb un gran nivell de coordinació i de lluita. Als barris es plantegen la defensa de les condicions de vida, la situació de les escoles, de l'assistència sanitària, les condicions de salubritat dels habitatges i dels carrers, la zona verda inexistent, la manca del transport públic...

A finals del 1973 es fa pública la revisió del Pla comarcal, proposta de les noves estructures urbanes de Barcelona i la seva àrea metropolitana: la guerra està servida. A una banda hi ha els propietaris i els especuladors, els *Núñez i Navarro*, els *Figueras*, els *Sanahuja*, els *Samaranch*... A l'altra, les associacions de veïns i el moviment ciutadà format per col·legis professionals, sindicats i entitats de tota mena als barris i a les ciutats.

Des dels anys setanta hi ha una gran quantitat de lluites urbanes que fan que la ciutat recuperi els seus espais i prengui la forma d'un espai participatiu. Com l'oposició al Pla de la Ribera; les batalles campals de l'*Obra Sindical del Hogar*; la recuperació de la Maquinista; el "Salvem l'Espanya Industrial"; els terrenys de la Pegaso; el Parc de les Aigües; el Pla Parcial de Nou Barris; el "Salvem la Sedeta"; el Castell de l'Oreneta; la Casa Golferichs; les lluites per les guarderies al Carmel, Nou Barris... etc.

És en aquest context que l'Alfons López i l'equip BUTIFARRA apareix per la Federació de Veïns, convertint-se en uns autèntics activistes, que no només fan còmics sobre les nostres lluites, sinó que els tenim al costat proposant campanyes i conceptes.

A tall d'exemple l'expressiu logo de l'equip fent una sonora "BUTIFARRA!"

Manifestació de gent de tots els barris, davant la delegació del Ministeri d'Educació a la Plaça d'Espanya, reclamant equipaments escolars per als barris de Barcelona. 1973

HISTÒRIA DE *BUTIFARRA!* GÈNESI I EVOLUCIÓ

Alfons López, fundador de *Butifarra!*

La revista i l'equip del mateix nom van néixer a partir de diferents estímuls i experiències en les quals havien pogut constatar les qualitats pedagògiques del llenguatge dels còmics, un mitjà dúctil que perfectament podia superar l'estret marge que el destinava a ser només un mitjà de distracció per a infants i joves i esdevenir una eina de comunicació adulta on es podien explicitar continguts polítics; i si era amb humor, millor.

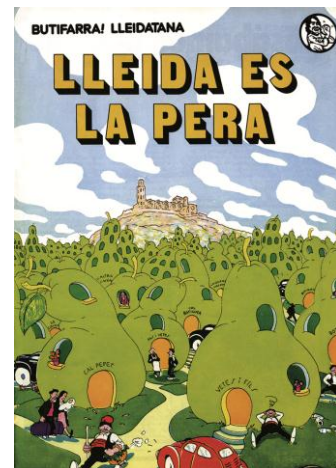
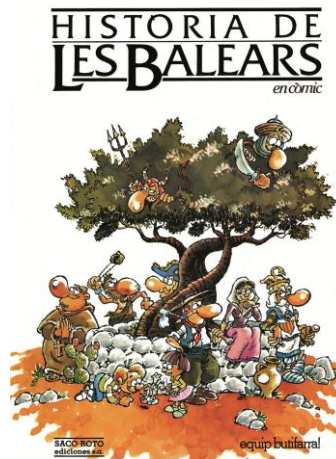
Butifarra!, versió *axarnegada* que en català rep el *corte de mangas*, apareix el 1975, quan encara existia la dictadura franquista i en un moment àlgid del moviment urbà que demanava millores socials i que s'expressava a través de les associacions de veïns, especialment a les àrees industrialitzades.

L'equip inicial el van compondre joves professionals com Juanjo Sarto, F. Pérez Navarro, Max, *L'Avi*, Ricard Soler, Carlos Vila i jo mateix. Es tractava d'una revista, al principi d'aparença certament humil, que combinava informació i opinió feta en historietes. El projecte es va emparar legalment a través de l'ANCHE, una associació cultural que depenia del Col·legi d'Enginyers de Catalunya. I va trobar la complicitat i la col·laboració de les associacions de veïns de l'àrea de Barcelona que hi participaven i la distribuïen d'una manera, diguem-ne, *underground*.

La publicació va assolir uns certs nivells de popularitat i van començar a col·laborar-hi professionals com Carlos Giménez, Luis García, Adolfo Usero, Montse Clavé, J. L. Gómez Mompert, Carlos Azagra, Rafa Gordillo, Rafel Vaquer, Joan Aliu, Ventura i Nieto, Tha & Bigart, El Cubri, Gallardo i Mediavilla... i vindrien molts més. Però van arribar les primeres eleccions de 1977 i la política, que fins llavors es feia als barris, passà a fer-se als parlaments. Les associacions de veïns van perdre pes, i l'equip de *Butifarra!* va decidir iniciar una segona etapa sortint a quioscos, amb una imatge molt més acurada i amb difusió estatal. Mentrestant, l'equip es va convertir, a poc a poc i sense voler-ho, en una autèntica agència de serveis gràfics a disposició de diferents entitats que intentaven millorar les condicions de vida de la població.

L'edició el 1987 de l'àlbum *El patio trasero*, fruit de la col·laboració amb associacions de suport a diferents processos emancipadors de l'Amèrica Central, va marcar la fi de l'existència de l'equip.

Vist amb perspectiva, dues van ser les principals aportacions de *Butifarra!* al panorama de les revistes d'humor d'aquell temps. En primer lloc, la participació directa de moltes de les persones que eren protagonistes directes o indirectes de les històries, les entrevistes, les descobertes sobre el terreny, etc. significaven una altra manera de fer periodisme gràfic. I en segon lloc, l'elaboració de propostes i alternatives, generalment amb l'ajut d'experts professionals, que ens posicionava més enllà de la simple denúncia.

Portades de publicacions de l'equip *Butifarra!*

BUTIFARRA! EN LOS BARRIOS

Andrés Naya, dirigent de la FAVB

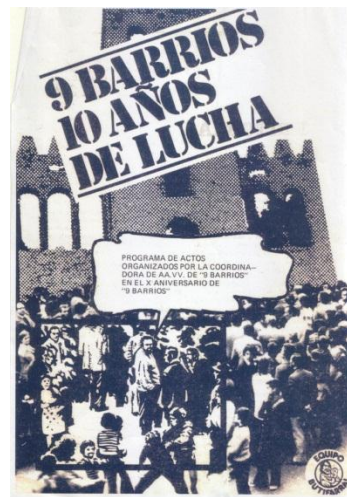
Un grupo de jóvenes dibujantes, en colaboración con la FAVB, empezó a publicar un tebeo titulado ***Butifarra! La revista de humor de los barrios***. En portada, al lado del título, “un corte de mangas” dirigido a las gentes de malvivir. Entre sus primeros números recuerdo el dedicado al Plan Comarcal. Una frase, en la parte alta de la portada, que decía: “¡Especuladores del mundo entero veníos, que esto se acaba!” La figura de una enorme prostituta y un diminuto vecino que le preguntaba: “Barcelona, ¿pero en qué Plan vas?” Celebrada fue aquella otra en la que un joven entrega al alcalde Viola un listado de reivindicaciones, un pico y una pala: “De parte de los vecinos que cuando quiera ya puede actuar”. Un noticiario titulado “Ferias y Congresos” informaba del atentado fascista en el Centro Social de Sants, de la lucha por plazas escolares en Trinitat Vella, de las grietas que las vibraciones del metro abrían en las viviendas en Turó de la Peira. Algunos monográficos dedicados al “*quart de casa*” de la Barceloneta, al Eixample y al III Cinturón, con aquel grito “*El poble ho ha decidit: tercer cinturó gratuït*”.

Los vecinos facilitábamos la información y ellos se cachondeaban metiendo el dedo en el ojo a los especuladores y demás autoridades franquistas. Eran receptores y transmisores. Fueron muchas las veces que les pedimos un cartel, un dibujo para el boletín de turno. Nunca decían “No”. Nos enseñaron que el cómic, los chistes son formas de humor, pero también de denuncia. Nunca fallaron. Por eso, cuando en 1985 nos enteramos de que el Ayuntamiento de Barcelona se negaba a subvencionar una exposición con motivo de su décimo aniversario, en Prosperitat, dentro del programa de la 7ª Fiesta Mayor, organizamos una exposición-homenaje, y la inauguramos con una mesa redonda donde intervinieron el dibujante Gallardo, Carlos Prieto, de la FAVB, y Martín Diarte por la Asociación de Prosperidad.

Su producción en carteles fue numerosa, anunciaban las Fiestas Mayores. Planteaban reivindicaciones como “*Volem els nostres mestres*” (Escuela Pegaso), “*Centres de Salut als barris*” (FAVB). Otras veces convocaban a la asamblea de AAVV de Cataluña, en Manresa. En una segunda etapa publicaron números sobre la escuela pública y la escuela privada, la delincuencia, “la iglesia S.A.”, la familia, “el urbanismo feroz”, etc. En los años ochenta ilustraban las noticias que, referidas a los barrios, se publicaban en el *Diario de Barcelona*, en la época en que fue autogestionado por los trabajadores.

De sus trabajos para Nou Barris recuerdo, como “separata del Boletín 9 Barris”, un tebeo que titularon “Tocata y Fuga de la Obra Sindical del Hogar”; y la portada del dossier “El distrito Nou Barris ante la Barcelona Olímpica”. Por último, quiero destacar la publicación que dedicaron al Caso Scala, donde denunciaron sin rodeos que la paternidad del atentado fue de un confidente a las órdenes de un ministro del interior llamado Martín Villa.

No cabe duda, el equipo **Butifarra!** y los vecinos estuvimos en el mismo lado de la trinchera.

ALTERNATIVES AUTOGESTIONÀRIES A LA HISTORIETA: *TIO VIVO, BUTIFARRA!, EL ROLLO ENMASCARADO, TROCHA-TROYA, RAMBLA, NOSOTROS SOMOS LOS MUERTOS, ORGULLO Y SATISFACCIÓN*

Lluís Recasens, *L'Avi*, i Albert Monteys, autors d'historieta

Entenem com a revistes autogestionàries aquelles els autors de les quals, o bona part d'ells, decideixen el contingut sense estar supeditats a les directrius d'un director artístic o d'una editorial. De manera molt resumida, aquí estan reflectits els diversos intents d'autogestió que s'han fet:

El primer va ser de Cifré, Escobar, Peñarroya, Giner i Conti, dibuixants de Bruguera, que farts de les condicions que els imposaven, van crear el 1957 l'editorial DER (Dibujantes Españoles Reunidos), per treure la revista *Tio Vivo*. Malauradament, l'experiència va ser efímera.

L'any 1973, emmirallats en l'*underground* nord-americà, Nazario, Mariscal, els Farriol i Roger, entre altres, van crear en règim de cooperativa *El Rollo enmascarado* per poder publicar sense censura. I, a les acaballes del franquisme, Alfons Lopez va fitxar Juanjo Sarto, Francisco Pérez Navarro, Ricard Soler, Carlos Vila, Francesc Capdevila, *Max*, i Lluís Recasens, *L'Avi*, joves autors com ell, per fer *Butifarra!*, una revista lligada a la lluita veïnal de Barcelona. L'equip, a més del contingut, ho feia tot, des de la compaginació a la distribució.

Ja en plena transició, un grup d'autors consagrats, sota el nom de *Colectivo de la Historieta* fan una publicació anomenada *Trocha* i, posteriorment (per coincidència de nom amb una revista propera al antic règim), *Troya*. Entre aquests autors estaven Luis García, Adolfo Usero, Ventura i Nieto, Perich, Andreu Martín i Mariel Soria, Montse Clavé, Alfonso López, *El Cubri*, entre d'altres.

Al novembre de 1981, Luis García, J. Mª Bea, Alfonso Font, Adolfo Usero i Carlos Giménez, treuen el mensual *Rambla* el qual, a partir del número 7, queda en mans només de García i Bea. Dos anys després neix *Metropol* impulsada per Mariano Hispano, Leopoldo Sánchez i Manfred Sommer. Un projecte interessant que va durar 12 números.

I en mig de la crisi del còmic espanyol, Pere Joan i *Max*, van treure *NSLM (Nosotros Somos Los Muertos)* una revista que va servir d'aixopluc a un grapat d'autors que van poder treballar amb total llibertat.

L'últim projecte d'autogestió és d'Albert Monteys, Manel Fondevila, i Bernardo Vergara, entre altres, que molestos amb l'editora d'*El Jueves*, marxen a fer *Orgullo y Satisfacción*, un concepte diferent de revista, fugint dels quioscs i a través de la xarxa.

Capçaleres de revistes autogestionades. Il·lustració L'Avi

INFLUÈNCIES ESTILÍSTIQUES GRÀFIQUES A *BUTIFARRA!*

Josep Rom, Universitat Ramon Llull

L'esperit crític nascut en els grans debats europeus de l'any 1968 va situar la historieta en una nova etapa on l'humor gràfic es torna satíric, crític i compromès. A Espanya no es va assolir el grau de debat i llibertat del maig francès, però el nou model d'humor satíric cristal·litzà en noves publicacions per a un públic adult en què es van formar alguns historietistes de *Butifarra!*, com la revista *Barrabás*, *El Papus* y *Por Favor*. En *Butifarra!* hi ha alguna cosa de la revista italiana *Linus* (1965), una mica de les revistes satíriques franceses *Hara Kiri*, *L'Écho des Savanes* i *Fluide Glacial* -revista que va publicar *Hom* de Carlos Giménez, una obra mestra, clarament didàctica i progressista i, sobretot, hi ha molt de l'humor satíric de Marcel Gotlib, Nikita Mandryka i Claire Bretécher-. Aquests autors francesos són els principals referents del "nou humor gràfic" dels anys setanta des de tres perspectives: la sàtira, l'absurd i l'anàlisi costumista. Si anem al detall, les altres quatre grans influències de la revista vénen de l'obra del mexicà Rius, de *Mafalda* de Quino, el gran mite del còmic amb "missatge" dels anys seixanta, de la provocació *underground* alternativa de Robert Crumb i de la caricatura dialogada de Jules Feiffer i els seus personatges d'existencialisme vacu.

17

El grafisme dels historietistes de les revistes satíriques dels anys setanta porta la marca de la seva visió subjectiva del món quotidià, del seu ancoratge en un marc ideològic i de la seva capacitat de jugar retòricament amb els arquetips socials més populars dels anys finals del franquisme.

En les historietes de la revista *Butifarra!* compta més la visió del món que aporta l'autor que la sort dels protagonistes dels relats. En aquest tipus de còmics la presentació formal reforça els valors expressius de l'autor per mitjà d'un esquematisme que exagera, evidencia, estilitza, marca i destaca trets en funció dels objectius buscats.

Les *celebrities* del còmic com a testimonial. Mafalda, Charlie Brown i Snoopy a "Cuando alguien contamina algo de todos contamina" (*Butifarra!* 14, 1976), Miguel Ángel Nieto i Enrique Ventura

NOTES SOBRE ELS PONENTS

ANTONI GUIRAL

Nascut a Barcelona l'any 1959, ha exercit d'editor i tècnic editorial per a empreses com Norma Editorial, Anaya, Salvat, RBA, Planeta DeAgostini o Panini. Com a periodista especialitzat ha publicat en diaris i revistes com *El País*, *El Periódico de Catalunya*, *Arbor* o *ABC*; també ha estat director tècnic del Saló Internacional del Còmic de Barcelona (1994). Com a guionista, ha escrit sèries publicades en revistes nacionals i estrangeres i és coguionista amb Pepe Gálvez d'*11-M: La novel·la gràfica* (dibuixat per Joan Mundet). Com a divulgador de la historieta ha impartit xerrades per tot Espanya, així com coordinat cursos sobre còmics per a bibliotecaris, pedagogs i universitaris, a més de diversos tallers. En solitari o en col·laboració amb Pepe Gálvez ha comissariat exposicions temàtiques i sobre autors d'histories. És autor de diversos llibres d'estudi, divulgació o teoria de la historieta i director de l'enciclopèdia *Del tebeo al manga: Una historia de los cómics*. El 2007 va rebre el premi del Saló Internacional de Còmic de Barcelona per la seva tasca com a divulgador.

PEPE GÁLVEZ

Economista, sindicalista i guionista, expert i crític de còmics. Ha realitzat conjuntament amb Antoni Guiral exposicions sobre Carlos Giménez, Max, Bernet, Miquel Anxo Prado i Tardi, i en solitari sobre Núria Pompeia i *El Popus*. D'altra banda junt a Norman Fernández ha escrit diversos llibres, entre ells: *Historias Rotas, la guerra del 36 en el cómic* i *Egoistas, Egocéntricos y Exhibicionistas, la autobiografía en el cómic una aproximación*. Així mateix és autor del capítol "La Novela gráfica o la madurez del medio", del llibre col·lectiu *De los superhéroes al manga, el lenguaje de los cómics*. Porta gairebé trenta anys fent textos divulgatius i crítics sobre còmics en diaris, revistes generals i especialitzades. És autor dels guions dels llibres *Asesinato en la Mezquita, Color Café, Silencios. La juventud del Capitán Trueno, Tenemos derechos y Expediente Exprés*; coguionista del llibre *11-M la novela gráfica* i dels textos i del guió de *Mil vidas más*, que va rebre el 2011 el Premi Nacional de Cultura de Catalunya en la categoria de Còmic.

CARLES PRIETO CABALLÉ

Nascut a Barcelona el 1942, al barri de Sants. Va estudiar a l'Escola d'Enginyers Industrials de Barcelona; va treballar en càlcul d'estructures de la construcció fins l'any 1981; tècnic municipal d'obres i urbanisme a l'Ajuntament de Sabadell, del 1981 al 1998; director de l'oficina del pla del Delta de l'Ajuntament del Prat de Llobregat del 1998 al 2007. A l'Escola d'Enginyers va ser dirigent del Sindicat Democràtic d'Estudiants, participant a la "caputxinada". Soci fundador del Centre Social de Sants l'any 1969, va ser vocal d'urbanisme de la FAVB quan la revisió del Pla Comarcal, després va viure la transició democràtica com a president de la FAVB del 1976 al 1981, el primer president d'una associació de barri, participant activament en el creixement i la consolidació del moviment associatiu ciutadà. També va ser un dels 113 detinguts de l'Assemblea de Catalunya a la parròquia de Santa Maria Mitjancera (1973).

ALFONS LÓPEZ

Dibuixant i periodista nascut a Lleida l'any 1950. Ha publicat la seva obra en diaris com *La Vanguardia*, *El Periódico*, *Diario de Barcelona*, *Avui...* i en revistes com *El Papus*, *El Jueves* o *El Viejo Topo*, entre d'altres. Al 1975 va fundar i va ser coordinador de la revista d'humor polític *Butifarra!* i de l'equip del mateix nom. Amb posterioritat ha creat i dirigit diferents publicacions. És membre del Comitè Promotor del Saló del Còmic de Barcelona (1981).

Al 2002 va crear la col·lecció *Pasen y Vean*", llibres d'assaig polític al voltant de temes d'actualitat a través de la historieta i l'humor gràfic. Ha estat reconegut al 2005 amb el premi Serra i Moret i al 2011 amb el Premi Nacional de Còmic, tots dos de la Generalitat de Catalunya. Alguns dels seus últims llibres publicats són: *Silencios*, *La juventud del Capitán Trueno*, *Estraperlo y tranvía*, *Mil vidas más*, *Màxima Discreción* i *Malvados e imbéciles*. En l'actualitat fa l'acudit diari per el periòdic digital publico.es

ANDRÉS NAYA CABRERO

Neix a Osca l'any 1946 i arriba a Barcelona a l'inici dels anys 70. Des de 1974 viu al barri de Prosperitat, al districte de Nou Barris. En la seva qualitat d'activista veïnal, ha format part de la junta de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB) ocupant, en diferents períodes, els càrrecs de vicepresident i secretari. És, a més a més, fundador i codirector de la revista *Carrer*. En l'actualitat és empleat de banca jubilat.

LLUÍS RECASENS, L'AVI

Humorista gràfic, il·lustrador i guionista, ha col·laborat en diaris (*Avui*, *Sport*, *El Punt*, *El 9 Esportiu*, *Regió7...*) i en diverses publicacions periòdiques (*El Papus*, *El Cuervo*, *Mortadelo*, *Bichos*, *La Butifarra*, *El Triangle*, *A Tope*, *Il Corriere della Sàtira...*). És autor dels guions de més de setanta àlbums de còmics, entre ells, històries de pobles, ciutats i entitats. Ha il·lustrat llibres (*Per a tots*, *Salut !*, del Dr. Bras Marquillas; *Las bravas del bar Tomás*, de Carles Valls i Sergio Fidalgo; *Endavant les atxes*, de Manel Piñero; *Cómo sobrevivir al camino de Santiago*, de Carles Valls i Sergio Fidalgo...). Ha participat en els llibres col·lectius: *Enfoteu-vos-en*, *Rescatallats*, *Fins a els Borbons*. Actualment, a més de guionista, treballa com a humorista gràfic per a *El Punt-Avui*, *Economia Digital*, *La Grada*, *Amaníaco*, *Gurb* i diari *Gol*. És membre dels col·lectius *El Web Negre* i *Cartoon Movement*.

ALBERT MONTEYS

Nascut a Barcelona l'any 1971, és conegut sobretot pels seus treballs per al setmanari satíric *El Jueves*, revista de la qual en va ser director. Es va donar a conèixer com a membre del Col·lectiu La Peña, autor de *Mondo Lirondo*, amb el que va obtenir el premi al millor *fanzine* en el Saló del Còmic de Barcelona de 1994. Tres anys més tard fou guardonat com a autor revelació per *Calavera Lunar* i també nominat en altres categories. Aquesta trajectòria va facilitar el seu accés a *El Jueves*, on realitzà les sèries *Tato* i, en col·laboració amb Manel Fontdevila, *¡Para Ti Que Eres Joven!*, així com historietes de temes d'actualitat. Ha realitzat també historietes infantils per a la revista *Tretzevents*, així com il·lustracions. El juny de 2014, junt amb altres companys, va presentar la seva renúncia a continuar a la revista *El Jueves*, arran del conflicte generat amb l'empresa editora per una polèmica portada sobre l'abdicació del Rei Joan Carles. Com a conseqüència d'aquest fet, funda amb altres col·legues la revista digital *Orgullo y Satisfacción*, gestionada per un grup de dibuixants. El mateix 2015 enceta una nova aventura publicant el còmic digital de ciència ficció *Univers!* en català, castellà i anglès.

JOSEP ROM RODRÍGUEZ

Nascut a Barcelona el 1963, és llicenciat en Història Contemporània i Doctor en Publicitat i Relacions Públiques. És Vicedegà de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna de la Universitat Ramon Llull, Director del Grup de Recerca en Estratègia i Creativitat en Publicitat i Relacions Públiques, Director del Màster Universitari en Direcció d'Art en Publicitat de la Universitat Ramon Llull, Director d'art i dissenyador gràfic des de 1989 i membre del patronat de Cavall Fort.

Ha publicat: ROM, J. *Las claves del diseño gráfico*. Barcelona: Trípodos, 2014; AIRA, T.: CURTO, V.; ROM, J. *Comunicació política i d'institucions públiques*. Editorial UOC, 2009; ROM, J.; SABATÉ, J. *Llenguatge publicitari. Estratègia i creativitat publicitàries*. Barcelona: Editorial UOC, 2007; i ROM, J. *Sobre la direcció d'art. Del disseny gràfic a la direcció d'art en publicitat*. Barcelona: Trípodos, 2006.

ÍNDEX ONOMÀSTIC

GUIRAL, ANTONI	5, 20
GÁLVEZ, PEPE	7, 20
PRIETO, CARLES	9, 21
LÓPEZ, ALFONS	11, 21
NAYA, ANDRÉS	13, 22
RECASENS, L'AVI, LLUÍS	15, 22
MONTEYS, ALBERT	15, 23
ROM, JOSEP	17, 23